

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

ĐẶNG HỒNG VÂN

**YẾU TỐ TRÌNH THÁM
TRONG TIỂU THUYẾT CỦA MA VĂN KHÁNG
QUA *BÓNG ĐÊM VÀ BẾN BỜ***

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

THÁI NGUYÊN - 2013

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

ĐẶNG HỒNG VÂN

**YẾU TỐ TRÌNH THÁM
TRONG TIỂU THUYẾT CỦA MA VĂN KHÁNG
QUA *BÓNG ĐÊM VÀ BẾN BỜ***

Chuyên ngành: VĂN HỌC VIỆT NAM

Mã số: 60.22.01.21

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Nguyễn Thị Bích Thu

THÁI NGUYÊN - 2013

LỜI CẢM ƠN

Bằng sự kính trọng và lòng biết ơn sâu sắc, em xin chân thành cảm ơn **PGS.TS Nguyễn Thị Bích Thu**, người đã tận tình hướng dẫn và giúp đỡ em trong suốt quá trình thực hiện đề tài.

Xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo khoa Ngữ văn, khoa Sau đại học, cán bộ phòng quản lý khoa học trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã tạo điều kiện thuận lợi cho tôi trong suốt quá trình học tập, nghiên cứu tại trường.

Tôi cũng xin được bày tỏ lòng cảm ơn sâu sắc tới bạn bè cùng gia đình và những người thân đã động viên, quan tâm chia sẻ và tạo mọi điều kiện giúp tôi hoàn thành tốt khoá học này.

Thái Nguyên, tháng 4 năm 2013

Tác giả luận văn

Đặng Hồng Vân

MỤC LỤC

	Trang
Trang bìa phụ	
Lời cam đoan	
Lời cảm ơn	
Mục lục	i
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề	2
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	4
4. Đối tượng nghiên cứu và phạm vi tư liệu	5
5. Phương pháp nghiên cứu	5
6. Đóng góp mới của luận văn	5
7. Cấu trúc của luận văn	6
Chương 1. NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG VỀ TIỂU THUYẾT TRÌNH THÁM VÀ HÀNH TRÌNH SÁNG TÁC CỦA NHÀ VĂN MA VĂN KHÁNG	7
1.1. Những vấn đề chung về tiểu thuyết trinh thám	7
1.1.1. Khái lược lịch sử phát triển của văn học trinh thám thế giới	7
1.1.2. Khái lược một vài đặc trưng cơ bản của thể loại trinh thám	11
1.1.2.1. Chủ đề	11
1.1.2.2. Cốt truyện trinh thám	12
1.1.2.3. Nhân vật trinh thám	13
1.1.3. Khái lược sự hình thành và phát triển của văn học trinh thám Việt Nam	14
1.1.3.1. Thời kì đầu tiên: Phạm Cao Cung và Thế Lữ	14
1.1.3.2. Thời kì từ năm 1945 đến 1975	15
1.1.3.3. Thời kỳ từ năm 1975 đến nay	16
1.1.3.4. Sự vận dụng yếu tố trinh thám trong văn học Việt Nam	19
1.2. Hành trình sáng tác của Ma Văn Kháng	22
1.2.1. Nhà Văn Ma Văn Kháng	22

1.2.2. Quan niệm về tiểu thuyết trinh thám của Ma Văn Kháng.....	24
Chương 2. NHỮNG CHỦ ĐỀ MANG MÀU SẮC TRINH THÁM	
TRONG HAI TIỂU THUYẾT <i>BÓNG ĐÊM</i> VÀ <i>BẾN BỜ</i> CỦA MA	
VĂN KHÁNG	31
2.1. Cuộc chiến đấu không khoan nhượng giữa cái thiện và cái ác.....	31
2.1.1. Người chiến sĩ công an trên mặt trận chống lại tội phạm, cái ác mang	
vẻ đẹp kiêu hùng, bi tráng	31
2.1.2. Con người với những ân ức, tâm linh.....	42
2.1.3. Con người trước những tình huống ngang trái	48
2.2. Thế giới ngầm của những kẻ tội phạm	54
2.2.1. Tội phạm mang bản tính ác.....	54
2.2.2. Cảnh báo nguy cơ, hiểm họa từ cội nguồn của cái ác.....	60
2.3. Những con người đời thường trước lẫn ranh của cái thiện cái ác.....	63
2.3.1. Những người phụ nữ thánh thiện - Nạn nhân của cái ác.....	63
2.3.2. Những người dưới đáy - căn bã của xã hội	66
Chương 3. MỘT SỐ PHƯƠNG THỨC THỂ HIỆN YẾU TỐ TRINH	
THÁM TRONG HAI TIỂU THUYẾT <i>BÓNG ĐÊM</i> VÀ <i>BẾN BỜ</i>	69
3.1. Nghệ thuật tổ chức cốt truyện.....	69
3.1.1. Cốt truyện xoay quanh những chi tiết, sự kiện, vụ án.....	69
3.1.2. Cốt truyện tâm lý, ly kì, hồi hộp	72
3.2. Nghệ thuật xây dựng nhân vật	75
3.2.1. Xây dựng hai tuyến nhân vật tương phản.....	76
3.2.2. Miêu tả nhân dạng, tướng hình	77
3.2.3. Nhân vật với đời sống tình dục	81
3.3. Ngôn ngữ	85
3.3.1. Ngôn ngữ đối thoại và độc thoại nội tâm	85
3.3.1.1. Ngôn ngữ đối thoại.....	85
3.3.1.2. Ngôn ngữ độc thoại nội tâm.....	90

3.3.2. Ngôn ngữ thông tục, kiểu chợ búa, xã hội đen	92
3.3.3. Ngôn ngữ đậm chất thơ (trữ tình ngoại đề)	93
KẾT LUẬN	98
TÀI LIỆU THAM KHẢO	101
PHỤ LỤC	105

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Ma Văn Kháng là một trong những nhà văn tiêu biểu của văn học Việt Nam đương đại. Ông đã sở hữu một khối lượng tác phẩm đáng nể cả về số lượng lẫn chất lượng nghệ thuật. Ngòi bút ông tung hoành trên các thể loại truyện ngắn, tiểu thuyết, hồi ký, tiểu luận phê bình, trong đó nổi bật ở truyện ngắn và tiểu thuyết gắn với hai mảng đề tài miền núi và thành thị. Các tác phẩm của Ma Văn Kháng cho thấy quá trình lao động nghệ thuật nghiêm túc của nhà văn nhằm xác lập một hướng đi phù hợp cùng những tìm tòi đổi mới trong cảm hứng cũng như bút pháp thể hiện cuộc sống và con người. Trong đó có những tác phẩm dành được giải thưởng trong nước, quốc tế. Truyện ngắn *Xa phủ* đoạt giải nhì (không có giải nhất) trong cuộc thi truyện ngắn của Tuần báo *Văn nghệ* 1967 - 1968, tập truyện ngắn *Trăng soi sân nhỏ* giải thưởng Hội Nhà văn Việt Nam năm 1995, giải cây bút vàng cho truyện *San Cha Chải* trong cuộc thi truyện ngắn và ký 1996 - 1998 do Bộ Công an và Hội Nhà văn Việt Nam tổ chức. Tiểu thuyết *Mùa lá rụng trong vườn* được giải thưởng Hội Nhà văn năm 1984, năm 1998 Ma Văn Kháng vinh dự nhận được giải thưởng văn học Đông Nam Á, 2001 nhận giải thưởng Nhà Nước về văn học nghệ thuật. Giải thưởng Hồ Chí Minh về Văn học - Nghệ thuật năm 2012 cho cụm tác phẩm *Truyện ngắn chọn lọc, Mưa mùa hạ, Côi cút giữa cảnh đời, Gặp gỡ ở La Pan Tản*. Với những thành tựu kể trên, Ma Văn Kháng đã có một vị trí xứng đáng trong nền văn học Việt Nam đương đại.

1.2. Ma Văn Kháng là nhà văn lớn, có tạng viết văn riêng. Các sáng tác của ông không chỉ đặt ra và lý giải những vấn đề có ý nghĩa thời đại, dân tộc mà còn mang thông điệp nhân sinh sâu sắc về tình yêu đời, yêu con người, yêu cái đẹp và yêu cuộc sống. Trong luận văn này, chúng tôi quan tâm tới những đóng góp của Ma Văn Kháng ở mảng tiểu thuyết, đặc biệt đi sâu vào tìm hiểu yếu tố trinh thám, là yếu tố xuất hiện trong các tác phẩm của nhà văn

từ *Mưa mùa hạ*, *Chó Bi đời lưu lạc*, *Ngược dòng nước lũ* đến hai tiểu thuyết gần đây nhất *Bóng đêm* và *Bến bờ*. Và có thể nói, đến hai tác phẩm này yếu tố trinh thám càng đậm đặc. Chính vì thế, gần đây đã có một số ý kiến bàn về vấn đề này trong hai tiểu thuyết *Bóng đêm* và *Bến bờ* của Ma Văn Kháng. Đó là những gợi dẫn giúp chúng tôi lựa chọn đề tài *Yếu tố trinh thám trong tiểu thuyết của Ma Văn Kháng qua Bóng đêm và Bến bờ*. Nghiên cứu thành công vấn đề này, luận văn sẽ góp phần khẳng định tài năng, sự độc đáo của Ma Văn Kháng trên hành trình sáng tạo đồng thời qua đó cho thấy thực tiễn phát triển của thể loại tiểu thuyết trong giai đoạn đổi mới văn học từ 1986 đến nay.

2. Lịch sử vấn đề

Là nhà văn tích cực nhập cuộc và dần thân, tha thiết hướng tới cái đẹp và cái thiện, ngay từ buổi đầu cầm bút, Ma Văn Kháng đã tự bộc bạch: “Cái đẹp được chưng cất trong tác phẩm của tôi là cái đẹp ở thể bi tráng, cái đẹp ngạo nghễ trong mát mát, đau thương, thua thiệt, cái đẹp hiện lên cao cả trong hy sinh, trong bi thương”[5]. Xuyên suốt trong tác phẩm của ông là cái đẹp trong đau đớn, bi tráng. Gần 50 năm trụ vững với sự nghiệp cầm bút, Ma Văn Kháng đã có đến 200 truyện ngắn, 15 cuốn tiểu thuyết và một số truyện viết cho thiếu nhi. Với khối lượng tác phẩm đồ sộ, Ma Văn Kháng đã neo tên mình trong lòng bạn đọc những dấu ấn thật đậm sâu. Tất cả đã và đang được nhìn nhận, đánh giá ở nhiều góc độ khác nhau. Chúng tôi xin trích ra đây một số ý kiến tiêu biểu:

Đánh giá chung về Ma Văn Kháng và sáng tác của ông, nhiều tác giả đã có những lời phê bình khá sắc sảo, đặc biệt đối với thể loại tiểu thuyết:

Nói về vẻ đẹp văn chương trong tác phẩm của Ma Văn Kháng, nhà nghiên cứu Phong Lê nhận xét: “Hàng trăm truyện ngắn, hàng chục tiểu thuyết trên một hành trình dài, đều có lúc ngôn ngữ chính luận tràn l้น, nhưng vẫn không làm thay đổi, biến dạng tiếng nói nghệ thuật đích thực trong tác phẩm của Ma Văn Kháng. Một tiếng nói nghệ thuật từ chính cuộc đời trần

trụi, xù xì, thô nhám, đa sự cất lên; và lắm khi tác giả cũng không cần phải đóng vai trò khách quan “để sự thật tự nó nói lên” theo kiểu Balzac, Tolstoi, mà cứ đàng hoàng cất lên tiếng nói riêng để khơi gợi ở bạn đọc sự đồng tình hay tranh luận”.[34]

“Dù viết về miền núi buổi hoang sơ hào hứng thời kỳ đầu đi theo cách mạng, hay về những sự thật khốc liệt sau đổi mới ở đời sống đô thị, thì trong tác phẩm của ông vẫn tràn đầy vẻ đẹp của văn chương”.[43]

Đoàn Trọng Huy trong bài viết: *Vẻ đẹp bộ tiểu thuyết cặp đôi Bóng đêm và Bến bờ của Ma Văn Kháng* đã nhận xét: “*Bóng đêm* và *Bến bờ* là loại truyện hình sự nhưng khái quát lại là tiểu thuyết luận đề mới. Nó hàm chứa những vấn đề về đạo đức, về triết lý nhân sinh, những thông điệp tinh thần mới”.[17]

Bình Nguyên Trang trong bài viết: “sống còn để mang thương tích...” đánh giá cao về vị trí của nhà văn Ma Văn Kháng khi viết *Bóng đêm* và *Bến bờ*. “Ma Văn Kháng là nhà văn đầu tiên, khai mở một hướng đi mới cho văn học về đề tài an ninh, một đề tài tưởng chừng như quá khô cứng và chật hẹp, đưa nó về với đời sống”.[60]

Trong bài viết: *Bóng đêm và nghệ thuật tự sự tổng hợp của Ma Văn Kháng*, Nguyễn Ngọc Thiện đã khái quát được cái mới trong nghệ thuật xây dựng nhân vật của tác phẩm *Bóng đêm*: “Tiểu thuyết *Bóng đêm* đã tái hiện sự đa dạng của đời sống con người: tư tưởng, ý chí; bản năng và đời sống sinh lý, tình dục; thế giới tâm lý, tình cảm; những miền sâu kín thuộc tâm linh, ẩn ức, tiềm thức của con người”

“Xét về mặt ngôn ngữ tác phẩm *Bóng đêm* bộc lộ tài năng bậc thầy của Ma Văn Kháng trong dụng ngữ miêu tả thiên nhiên và môi trường bao quanh con người, những rung động tinh tế trong đời sống tình cảm sâu kín; cái mơ hồ lảng bãng, bất định của tâm linh, trực giác; niềm hân hoan của những giây phút thăng hoa, thiên khai khi Thiên - Địa - Nhân giao hoà thành một khối gắn kết...”.[58]

Theo nhà lí luận phê bình Nguyễn Hoà: “Không thể viết được như Ma Văn Kháng nếu chỉ lấy tài liệu ở mấy bài báo. *Bóng đêm* và *Bến bờ* là tiểu thuyết luận đề, Ma Văn Kháng là nhà văn có tiếp xúc nhiều với thực tiễn sinh động”. [59]

Xét trên một khía cạnh khác, qua tác phẩm *Bóng đêm* và *Bến bờ* nhà thơ Phùng Thiên Tân nhận thấy: “Thông thường các cuốn tiểu thuyết về đề tài hình sự mở đầu là những vụ án xảy ra, kết thúc là tìm ra hung thủ hay tên biệt kích. Ma Văn Kháng không viết thế. Cách viết mới này là hướng dẫn cho các nhà văn trẻ trong ngành”. [59]

Với nhà thơ Hữu Việt: “*Bóng đêm*, thể hiện tinh thần nhập cuộc của nhà văn Ma Văn Kháng. Nó thể hiện sức viết dẻo dai bền bỉ của một cây bút tuổi đã cao và đã có nhiều thành tựu. Ông đã đem chất thơ, và các khát vọng vào tác phẩm của mình. Hành động, chi tiết trong chuyện chỉ là bề nổi, phía sau tất cả là ý nghĩa nhân sinh của cuộc đời...” [59]

Qua khảo sát những ý kiến trên, chúng tôi nhận thấy vấn đề **Yếu tố trình thám trong tiểu thuyết của Ma Văn Kháng qua *Bóng đêm* và *Bến bờ*** đã được khám phá trên nhiều bình diện, được phân tích, lí giải xoay quanh hình tượng nhân vật trung tâm trong mỗi tác phẩm, đó là người chiến sĩ công an trên mặt trận chống lại cái ác để bảo vệ cái thiện. Họ hiện lên là những con người lý tưởng với tài trí và lòng dũng cảm kiên cường, sẵn sàng đối mặt với những khó khăn, gian khổ, hiểm nguy và cả những tủi cực, oan trái, đau đớn, giữa sự sống và cái chết. Những ý kiến trên là những nhận định mang tính khái quát về sự nghiệp văn chương của Ma Văn Kháng nói chung và hai tiểu thuyết *Bóng đêm* và *Bến bờ* nói riêng. Đó là những gợi quý báu dẫn giúp chúng tôi tiếp cận và triển khai đề tài.

3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

3.1. Mục đích nghiên cứu

Thông qua đề tài, luận văn muốn đưa ra một cái nhìn khái lược về văn học trình thám, nhận diện yếu tố trình thám trong tiểu thuyết *Bóng đêm* và *Bến bờ* của Ma Văn Kháng nói riêng và tiểu thuyết của ông nói chung.